

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

İLAM ARAŞTIRMA YAYINLARI

Kitabın Adı:
İslami İlimler Rehberi

Editör:
Halil İbrahim Delen
Baki Aydın

Yayına Hazırlayanlar:
Gencay CoŐkun
Eyyüp Ensar

ISBN 978-605-
1. Basım Ağustos 2014, *İstanbul*

Baskı - Cilt:

İLAM ARAŞTIRMA YAYINLARI

Yayıncı Sertifika

© Bu kitabın tüm hakları İlam Araştırma Yayınları'na aittir. İzinsiz kopyalanması yasaktır, kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

İSLAMİ İLİMLER REHBERİ

PROF. DR. AHMET TURAN ARSLAN

PROF. DR. ÖMER ÇELİK

PROF. DR. ZEKERİYA GÜLER

PROF. DR. AHMET YAMAN

PROF. DR. RAMAZAN ALTINTAŞ

PROF. DR. MUSTAFA KARA

PROF. DR. HALİL İBRAHİM BULUT

EDİTÖR:

HALİL İBRAHİM DELEN

&

BAKİ AYDIN

İÇİNDEKİLER

- 7 – ÖNSÖZ
- 9 – PROF. DR. AHMET TURAN ARSLAN İLE
ARAP DİLİ VE BELÂĞATİ OKUMALARI
ÜZERİNE...
- 27 – PROF. DR. ÖMER ÇELİK İLE
TEFSİR OKUMALARI ÜZERİNE...
- 45 – PROF. DR. ZEKERİYA GÜLER İLE
HADİS OKUMALARI ÜZERİNE...
- 57 – PROF. DR. AHMET YAMAN İLE
FIKİH OKUMALARI ÜZERİNE...
- 77 – PROF. DR. RAMAZAN ALTINTAŞ İLE
KELAM OKUMALARI ÜZERİNE...
- 95 – PROF. DR. MUSTAFA KARA İLE
TASAVVUF OKUMALARI ÜZERİNE...
- 115 – PROF. DR. HALİL İBRAHİM BULUT İLE
İSLAM MEZHEPLER TARİHİ OKUMALARI
ÜZERİNE...

ÖNSÖZ

Allah (cc) katında tek din olan İslam dini, Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav)'e inen Kuran ile tamamlanarak kemale ermiştir.

Dinimiz İslam her zaman ilme büyük önem vermiş, insanları öğrenmeye ve araştırmaya teşvik etmiş, Zümer Suresi 9. ayetinde “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?” buyrulurken Peygamber Efendimiz (sav) de “Çin’de de olsa ilmi arayınız. Çünkü ilim öğrenmek her Müslümana farzdır.” buyurarak dinimizin ilme ve öğrenmeye verdiği öneme dikkat çekmiştir.

İslami ilimler denilince akla ilk olarak hadis, tefsir, kelam, Kuran’ın indiği dil olan Arapça, fıkıh, tasavvuf ve mezhepler tarihi gelmektedir. Bu ilimlerin çoğu daha Peygamber Efendimiz hayattayken yani Asrı Saadet döneminde bugünkü teşekkül etmiş haliyle olmasa da doğmuş, sahabe ve tabiin dönemlerinde de mezkûr ilimler çeşitli gelişmelere göstererek belirli kurallar ekseninde sınıflara ayrılmış sonraki dönemlerde de hızla gelişme göstererek ilim adamlarının sayısını artmıştır.

İlahiyat Fakültesinde öğrenci olduğumuz dönemde İslami ilimleri tanıtan, amaçlarını anlatan ve alanla ilgili mutlak okunması gereken temel kaynaklar konusunda toplu halde bilgi veren bir eserin yokluğunu derinden hissetmiştik. Bu konuda çeşitli okuma listeleri mevcut olmakla birlikte bu listelerin yetersiz olduğunu düşünüyoruz. Çünkü hazırlanan listeler tek elden çıkmaktadır. Şüphesiz ki her çalışmanın bir değeri vardır. Biz burada o alana yıllarını vermiş

hocalarımızdan tavsiyeler almak istedik. İşte o dönemde bu eksikliği gidermek uğruna elinizdeki bu eseri hazırlamayı kendimize bir görev edinmiştik. Yaklaşık bir yıl süren hazırlık ve görüşme süreci sonunda bu eseri meydana getirdik.

Alanında uzman ve ülkemizin önde gelen hocalarıyla yaptığımız söyleşilerden oluşan eserin en önemli amacı ilahiyat fakültelerinde öğrenimini sürdüren öğrencilerle lisans öğrenimini tamamlayıp İslami ilimlerde akademik kariyer yapmak isteyenlere bu meşakkatli yolda rehberlik etmektir.

Eserde sırasıyla Arap dili ve belagati, tefsir, hadis, fıkıh, kelim, tasavvuf ve İslam mezhepleri tarihi ilimlerine yer verilmiş, hocalarımız tarafından bu ilimlerin tanıtımı yapılarak amaçları anlatılmış, son olarak da hocalarımızdan alanla ilgili okuma listesi alınmıştır.

Eserin hazırlanmasında katkıda bulunan Prof. Dr. Ömer Çelik'e, Prof. Dr. Zekeriya Güler'e, Prof. Dr. Ahmet Turan Arslan'a, Prof. Dr. Halil İbrahim Bulut'a, Prof. Dr. Ramazan Altıntaş'a ve Prof. Dr. Mustafa Kara'ya bir kez daha teşekkür ediyoruz. Ayrıca esrin basımı üstlenen ve her türlü yardımdan kaçınmayan Aziz Mahmut Hüdayi Vakfı İlmî Araştırmalar Merkezi(İLAM)'a da teşekkürü borç biliriz.

Gayret bizden, Tevfik Allah'tandır.

Vesselam.

Halil İbrahim DELEN
Baki AYDIN

ARAP DİLİ VE BELÂGATİ

Prof. Dr. Ahmet Turan Arslan Kimdir?

1949 yılında Sivas'da doğdu. İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nden 1975'te mezun oldu.

İstanbul Sefaköy Lisesi'nde iki yıl öğretmenlik yaptıktan sonra 1977'de mezun olduğu İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde Arap Dili ve Edebiyatı asistanı oldu. 1981'de öğretim görevliliğine atandı. İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nün, Marmara Üniversitesi'ne bağlı İlahiyat Fakültesi'ne dönüşmesinden sonra, 1983 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "İmam Birgîvî ve Arapça Tedrisatındaki Yeri" adlı araştırması ile "Doktor" oldu. 1984 yılında "Yardımcı Doçent" oldu. 06.11.1984'de Arap Dili ve Belağati Anabilim Dalı (o zamanki adı Arap Dili Bilim Dalı) Başkanlığına atandı ve bu görevi 23.08.1993 tarihine kadar aralıksız sürdürdü. 1993 yılında Arap Dili ve Belağati Anabilim Dalı'nda "Doçent" oldu. 1993-1995 yılları arasında Malezya Uluslararası İslam Üniversitesi'nde öğretim üyeliği yaptı.

2010 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden emekli olarak şu anda Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi kurucu dekanlığı görevini sürdürmektedir.

Türkçe, Arapça ve İngilizce olarak yayımlanmış 50 civarında makaleden başka ulusal ve uluslararası muhtelif sempozyum, konferans, panel, açık oturum ve radyo-TV programlarına katılan Prof. Dr. Ahmet Turan Arslan, Türkiye Yazarlar Birliği (TYB) ve Türkiye İlim, Sanat Eseri Sahipleri Meslek Birliği (İLESAM) ve Dünya İslâmî Edebiyat Birliği gibi meslekî kuruluşların üyesi olup evli ve beş çocuk babasıdır.

Eserlerinden bazıları: Hadislerle Ahlâkî Davranışlar (Müşterek), Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi (Hasan İbrahim Hasan'dan müşterek tercüme. Üç cildin tercümesine iştirak etti), İmam Gazâlî ve İman-Küfür Sınırı (İmam Gazâlî'nin Faysalü't-tefrika beyne'l-İslâmî ve'z-zendeka adlı eserinin Süleyman Dünya tarafından yapılan neşrinin tercümesi), İmam Birgivî Hayatı, Eserleri ve Arapça Tedrisatındaki Yeri, Hallu'l- Me'âkîd, (Şemseddin Sivasi'nin, Kavâ'idü'l-i'râb'a yazdığı şerhin tahkiki), Son Devir Osmanlı Âlimlerinden Mehmed Zihni Efendi Hayatı-Şahsiyeti Eserleri, ez-Zühru ve'l-udde fi şerhi'l- Bürde, (Muhammed Ali b. Allân'ın Kasîde-i Bürde'ye yazdığı şerhin inceleme ve notlarla neşri)

Arap Dili ve Belâgatı
Okumaları Üzerine...

**PROF. DR. AHMET TURAN ARSLAN İLE
ARAP DİLİ VE BELÂGATİ OKUMALARI
ÜZERİNE...**

Bir ilim dalı olarak Arap Dili ve Belâgatı nedir?

Önce, ülkemizde İslâmî ilimleri öğrenmek isteyenlere rehberlik edecek, yol gösterecek ve yardımcı olacak böyle bir çalışmaya teşebbüs ettiğiniz için sizleri tebrik ederim. Çünkü bir yolun başlangıcında olanlara yolun işaret taşlarını göstermek çok değerli bir iştir. Asırlardır ilim yolcularının yolunu aydınlatmak için kitaplar telif eden saygıdeğer âlimlerimiz bu uğurda hayatlarını harcamışlardır. Bu vesile ile onların hepsini rahmet ve minnetle anıyor, saygılarımı sunuyorum.

Herkesin bildiği bir gerçektir ki, Allahu Teâla Kuran-ı Kerim'i Arap dili ile indirmiş; Resul-i Ekrem (s.a.v) Efendi- miz de bu dille konuşmuş, Allah'ın kitabını bu dille açıklamıştır. Binâenaleyh Arapça insanlığı dalâletten hidâyete, karanlıktan aydınlığa çıkararak mukaddes kelâmın dilidir. Bir insan ve bir Müslüman olarak bizim vazifemiz de **kelâm-ı ilâhîden murâd-ı ilâhînin** ne olduğunu anlamak ve anlatmaya çalış- maktır. Bunun en kestirme ve vazgeçilmez yolu da Arap Dili ve Belâgatî'ni çok iyi seviyede bilmektir. Bu sebeple asr-ı saâdetten beri Arap Dili ve Edebiyatı çalışmaları ilim adamlarımızın çok önem verdiği bir alan olmuştur. Hatta Arap dilini incelikleri ile bilmenin **farz-ı kifâye** olduğu hükmüne varılmıştır. XVI. asırdan beri ortaya koyduğu eserlerle bu dile hizmeti devam eden İmam Birgivî (ö. 981/1573) de bu kanaattedir.

11 İslami İlimler Rehberi

İşte bu sebeple İslam ülkelerinin öğretim müesseselerinde Arap Dili ve Belâgati bütün incelikleri ile okutulmuş ve hâlâ okutulmaya devam etmektedir. İslam âlimleri medreselerde okutulan ilimleri; Âlet ilimleri (e'l-ulûmu'l-âliyye) ve Yüksek ilimler (el-ulûmu'l-â'liyye) diye ikiye ayırmışlardır.

Arapça ve mantık gibi **âlet ilimleri** denilen ilimler, tefsir, hadis ve fıkıh gibi **yüksek ilimleri** anlayabilmek için bir araç, bir vasıta kabul edilmişlerdir. Bu yüzden yüksek İslâmî ilimlerin gerektiği şekilde kavranabilmesi için Arapça üzerinde çok durulmuş, bu konular arîz-amîk/enine-bonyuna incelenmiş; asırlar boyunca bu konulara kafa yoran âlimler, kendi zaman ve mekânlarının ihtiyacına göre kitap ve risâleler yazmışlardır.

Hocam Arap dili eğitiminde klasik yöntemde gramere fazla önem atfediliyor. Günümüzde ise bazı kesimler bu eğitim tarzını eleştirmekte hatta gereksiz olduğunu söylemektedirler. Bu konudaki düşünceleriniz nedir?

Mâlum olduğu üzere dil, insanlar arasında bir anlaşma vâsıtasıdır. Dil ile ilgili olarak yapılan çalışmaların ve yazılan eserlerin maksadı, o dili kullananların yazılı veya sözlü olarak, meramlarını yani demek istediklerini muhatabı olan insanlara doğru bir şekilde ifâde etmelerini sağlamaktır. Herhangi bir dilin gramatik yapısı o dilin iskeletini teşkil eder. Arap Sarf ve Nahvi Arapça söylenen ifadeleri, yazıyla anlatılmak istenenleri, diğer insanlara doğru bir şekilde aktarabilme zaruretinden ortaya çıkmıştır ve bu zaruret kıyamete kadar da devam edeceğe benzer. İskeletsiz beden olmayacağı gibi kas ve etleri olmayan bir vücut da düşünülemez. Bunun gibi bir dilin grameri verilmeden yapılan dil öğretimi de çat-pat konuşma öğretilse de noksan kalır. Böyle bir öğrencinin bir makale ve kitap yazacak seviyeye gelmesi çok zordur. Nitekim nahiv okumamış olan birçok arabın yazdıkları da nice hatalarla doludur. Türkiye'de Nahvin gereksizliğini söyleyenlerin Arapça öğretiminden anladıkları veya hedefledikleri günlük hayatta Arapça konuşabilmektir, herhalde.. Oysa ki bizim hedefimiz sadece bu değildir. Bir bina yapılırken, o binanın

12 İslami İlimler Rehberi

kullanılma hedefine göre malzeme kullanılır. Eski devirlerde Arapça konuşulmayan memleketlerde Arapça öğrenenler gramere ağırlık veriyor, konuşmaya ihtiyaç duymuyorlardı. Zira dillerini öğrendikleri Arapların yüzünü rüyalarında bile görmüyorlardı. Ama günümüzde tam tersi bir durum ortaya çıkmıştır. Gelişen teknik araç-gereçler sayesinde her an Araplarla ve Arapça sözlü ve yazılı belgelerle karşılaşabilmektedirler. Bu yüzden öğrenilen dilin, dil bilgisinin günlük hayatta kullanılma zarureti vardır. Bu zaruret sonucu olarak da Türkiye’de ilk defa olmak üzere Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi’nin 2011 yılında kurulan İslâmî İlimler Fakültesi’nde öğretim dilinin Arapça olması kararlaştırılmış olup, Türk Dili ve Atatürk İlke ve İnkıpları dersleri dışındaki bütün dersler Arapça olarak anlatılmaktadır. Çok şükür, bu uygulama ülkemizde bir çıkır açmış durumdadır.

Esefle belirtmek isterim ki, günümüzde bazı kimseler dediğiniz gibi gramerin gereksizliğini ileri sürüyorlar. Bunun doğru bir yaklaşım olmadığını düşünüyorum. Nitekim Arapça öğretimi konusundaki bir toplantıda bir profesör arkadaş bendenize hitâben: "Ahmet hoca, artık bu iş Avâmil’le olmaz!" demişti. Ben de "Evet, bugün bu iş sadece Avâmil’le olmaz ama AVÂMİLSİZ DE OLMAZ!" demiştim. Zira Sarf-Nahiv ve Belâgati öğrenmeden dînî ilimleri okumaya çalışmak, balın tadını almak isteyen bir kimsenin bal kavanozunu dışından yalamasına benzer. Diğer taraftan bu Nahiv karşıtlığı yeni de değildir. Meşhur Zemahşerî (ö. 538/1134) kendi zamanında nahve karşı çıkanları tenkit ettiği gibi (bkz: İbn Yaîş El-Mavsîlî, *Şerhu’l – Mufasssal*, Dârul Kütübî’l- İlmiye, Beyrut, 2011 s. 53 vd.) ünlü belâgat âlimi Abdülkâhir El-Cürcânî’nin de (ö. 471/1078) bu konuda söylediklerinden bazıları şöyledir:

“Şimdi de Nahivden uzak durmaları ve onu hafife almaları üzerinde duracağız. Bu yaptıkları şiiire yaptıklarından çok daha çirkin ve Allah’ın Kitabı’ndan ve anlamını öğrenmekten yüz çevirmek gibi bir şeydir. Çünkü Kur’an’ın anlaşılması için nahiv bilmeye ihtiyaç bulunduğunu itiraf etmek zorundadırlar. Zira bilindiği üzere lafızların anlamları kilitlidir ve onu açacak tek

13 İslami İlimler Rehberi

anahtar i'raptır. İ'rap olmadan lafızlarda gizli olan anlamlar ortaya çıkmaz. İ'rap, sözün ek- sik mi, tam mı; doğru mu, yanlış mı olduğunu tespit için başvurulacak tek ölçüttür. Bunu söylese söylese algılarının varlığını kabul etmeyen ve gerçekleri çarpıtan bir kişi söyler. Nahiv ilmini hafife alan, onu kaynak ve madeninden alma- ya yanaşmayan, eksiksiz olma (kemâl) imkânı varken eksik kalmaya razı olan ve kazanç yolu varken kaybetmeyi tercih eden kişinin kendi durumunu nasıl savunacağını doğrusu bilemiyorum! (...)"

"İşte bütün Nahiv konuları onlara böyle birer birer so- rulmalı ve sonuçta şöyle denmelidir: İki seçenekten birini seçmek zorundasınız. Ya akli başında bir kişinin kendisi- ne yakıştıramayacağı şeyi seçerek Allah'ın Kitabını, Allah Resülü'nden gelen haberleri ve genel olarak Arap dilini bilmek konusunda bunlardan herhangi birine ihtiyaç duyduğunuzu inkâr edecek ve şöyle diyeceksiniz: "Biz fâilin merfû olduğunu bildikten sonra fâil konusunda bilmemiz gereken başka bir bilgi yoktur. "Zeyd ayrılmıştır" cümlesi- nin mübtedâ- haberden kurulu bir isim cümlesi olduğunu bildikten sonra başka bir şey bilmemiz gerekmez (...)"

"Bu grup, nahiv ilmini bıraktınca ellerini eteklerini onun üzerinden çekselerdi, ihtiyaç duyulan nahiv bilgisi miktarı- nın az olduğunu iddia edince azlarıyla yetinselerdi ve ken- dilerini fetvâ verme ve bilmediği konuda görüş belirtme makamına koyarak tefsir ve teville uğraşmalarını sebep oldukları yıkım böylesine büyük olmazdı. Çünkü yapmakla uğraşmadıkları için en azından yıkmamış; düzeltmekle uğ- raşmadıkları için bozmamış olurlardı. Yazık ki böyle yapma- dılar ve doktoru aciz bırakacak ve zeki insanı şaşkına çevi- recek bir hastalığa davetiye çıkardılar. Nahiv ilmi hakkında söyledikleri yüzünden karışıklık, telâfi edilemeyecek boyut- lara ulaştı. Kargaşayı sevmeyen irfan sahiplerinin payına da şaşkınlıktan susmak kaldı. En büyük âfet, ağzı laf yapan kişinin, yeterli donanıma sahip olmadığı bir konuda konu- şarak güzel görünüşlü; ama temeli çürük bir ev yapmasıdır. Allah'tan bize doğru yolu göstermesini ve bizi korumasını dileriz

(...) “ (Abdülkâhir el-Cürcânî, *Delâilü'l-İ'câz Sözdizi- mi ve Anlambilim*, (çeviri: Osman Güman) Litera yayıncılık, İstanbul-2008, s.45-47-49).

Gayet güzel bir açıklama olmuş.

Evet, Abdülkâhir el-Cürcânî'nin sözlerinden de anlaşıl- dığı gibi İslâmî ilimlerde ve diğer ilim dallarında ilerlemek ve derinleşmek isteyen kimselerin sarf-nahiv ve belâgati okumadan öğrenecekleri Arapça ile yetinmeleri mümkün değildir. Zira böyle olsaydı, günümüzde Bağdat, Beyrut ve Şam sokaklarında dolaşan ve Arapça konuşanların hepsinin birer İslam âlimi olması gerekirdi. Tekrar hatırlatmak isterim ki, Arapça konuşulmayan İslam ülkelerinde, başka bir dile değil de Arapça'ya önem ve öncelik verilmesinin birinci hedefi İslâmî metinleri doğru anlamaktır. Bu hedef ve nahve olan ihtiyaç tarihî bir gerçekliktir; asırlar süren yaşanmış bir hayatın tarihî realitesidir. Bu sebeple Osmanlı medreselerinde de Sarf, Nahiv ve Belâgat ilimleri sağlam bir şekilde öğretilmeye çalışılmıştır. Arapça'nın öğretilmesi bir binanın yapılışına benzetilecek olursa, sarf-nahiv, o binanın kaba inşaatı, belagat, bedi' ve beyan ise dekorasyonu, ince işleri demektir. Temeli atılmayan, duvarları, kaba inşaatı tamamlanmayan binaya süsleme yapılabilir mi? Kapısı, penceresi takılmamış dekorasyonu tamamlanmamış ve tezyinat işleri bitirilmemiş bir bina hükümdar sarayı olur mu?! Medreselerde okutulan kitaplar da hemen hemen hiç değiştirilmemiştir. İstanbul'da İngiliz Kültür merkezinde (British Council) ve İngiltere'de İngilizce öğrenirken katıldığım kurslarla karşılaştırdığımda gördüm ki, esas itibariyle, ecdâdımızın Arapça öğretirken kullandıkları metod birbirlerine çok uzak değildi. Zira bir kurda başarılı olmayan öğrenci, o kuru tekrar almak zorunda olduğu gibi medresede de meselâ Binâ kitabının imtihanını veremeyen öğrenci de bir üst kitaba geçemiyor, o kitabı tekrar okumak zorunda kalıyordu. Hâsılı, biz kendimizi keşfetme zahmetine katlanmıyoruz. Ayrıca Tunus (1983) ve Malezya'da (1993-95) yıllarındaki gözlemlerimle de şu kanaate vardım: Eski usûlümüzde bir tek noksanımız var: Öğrenilen grameri

uygulama alanına sokmadan yüzüstü bırakmamız... Pratik yapmıyoruz; yazma ve konuşmada kullanmıyoruz... İşlemeyen demir paslanıyor... Bu sebeple özellikle Tunus'tan döndükten sonra öğrencilerime yurt dışına gitmelerini şiddetle tavsiye ediyor ve kıt kanaat imkanlarla göndermeye çalışıyorduk. Çok şükür Türkiye'de ilk defa olmak üzere şimdiki İslami İlimler Fakültemizde yurt dışındaki üniversitelerle yaptığımız ikili anlaşmalarla öğrencilerimizi göndermeye çalışıyoruz. Böylece öğrencinin bilgi ve görgüsü artıyor, Arapça konusunda kendisine güven kazanıyor. *Binâ, Maksud, İzzi, Merah, Şâfiye* şerhleri; nahivden; *Avâmil* (Cürcânî ve Birgivî) *İzhâr, Kâfiye*, müellifin ismiyle *Molla Câmî* diye tanınan *el-Fevâidu'd-diyâiyye, Hallu'l-meâkîd* (*şerhu'l-kavâid*), Belâgat'tan ise *Telhis* ve *Muhtasaru'l-meânî* okutulagelmiştir. O kadar yaygınlaşmıştı ki, bu kitapların -en azından- adını bilmeyen, duymayan bir medrese talebesi olmazdı. Zamanımızda ise pek çok kimse, bu kitapların muhtevâları şöyle dursun, isimlerini bile bilmezler. Nitekim jürisinde bulunduğum bir doçent adayına Molla Câmî'nin ne anlama geldiğini sormuştum da aday, "câmî" diye (aynla telâffuz ederek) "ism-i fâil hocam!" demişti... Demek ki o arkadaş, "câmî" kelimesinin nasıl yazıldığını dahi görmemişti. Gerisini varın, siz kıyas edin! İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn! Oysa ki ecdâdımız hayatları boyunca yaşadıkları tecrübelerle kitap ve sünneti doğru anlayabilmek için sağlam bir dilbigisi öğretmek gereğini anlamışlar ve şu sonuca varmışlardır:

"Kemâlât (olgunluklar ve mükemmel işler) kem âlât (kötü aletler) ile olmaz!"

Fazla vaktinizi almayacaksam size bir hâtıramı nakledeyim:

Estağfirullah Buyrun Hocam.

İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nde Arap Dili ve Edebiyatı asistanı olarak İmam Birgivî'nin eserleri üzerinde çalışmak istediğimi söylediğim zaman (1978) bazı hocalar istihfaf ederek "3 sayfa Hadis Usûlü, 5 sayfa Avâmil'i... var; ne bulacaksın ki ne yazasın?" demişti. Ancak bu fikrimi, bilerek konuşan müeddeb insan rahmetlik Prof. Dr. Nihad M. Çetin hocaya açtığım zaman, büyük bir memnûniyetle "Çok güzel olur; İmam Birgivî ve Arapça Tedrisâtındaki Yeri, dersin!" demişti. Ben de -bir vefâkârlık olsun diye- hocanın ağzından çıktığı gibi yazıp dilekçemi sunmuştum ve o şekilde Yönetim Kurulu'nda kabul edilmişti. Tezi kararlaştırdıktan sonra İmam Birgivî'nin eserlerini almak üzere - Rahmet olsun canına!- Bâyezîd Câmî yanında Sahafklar Çarşısı'nda dükkânı bulunan Muzaffer Özak hoca efendiye gitmiştim. Bir şahıs sırtını ovalıyordu; bir yaşlı zât da yanındaki iskemlede oturuyordu. Muzaffer Efendi'ye hitâben: "İmam Birgivî'nin kitaplarını almak istiyorum Efendim" dedim. O nüktedan bir zâttı. Tanıyanların hatırlayacağı üzere o mü- şekkel vücuduyla arkasına yaslanarak -İmam Birgivî'yi san- ki sevmediğini ifade eden bir edâ ile- «kalmadı, elhamdülillah!» dedi. Ben de, tabii, ne diyeyim, «peki öyleyse» dedim. Raflara, diğer kitaplara doğru bakıyordum. Sonra bana, «Ben böyle dedim diye İmam Birgivî'yi sevmediğimi mi zannet- tin yoksa?!" dedi. Estağfirullah Efendim, öyle takdir buyur- dunuz, öyle söylediniz" dedim. Sonra kendisi, "Neye hamd ediyorum, biliyor musun?" dedi. Neden Efendim? dedim.

- Bundan yirmi sene evvel bu raflar çakılı, kitap doluy- du, yerlere yığıyordum, dışarı koyuyordum; alan yoktu! Şimdi sizin gibi gençler çoğaldı da; aldılar, kalmadı! Onun için hamd ediyorum, dedi.

Yanında oturan kısa ve kır sakallı -sonradan kendisi- nin Diyanet İşler Başkanlarından İbrahim Elmalı olduğunu öğrendiğim- zât bana dedi ki: "Ne yapacaksın evlat, İmam

Birgivi'nin kitaplarını?" Ben de Birgivi'nin kitaplarını ne maksatla almak istediğimi anlatınca demişti ki:

-Elmalılı Hamdi Efendi benim hemşerim ve medresede hocamdı; o derdi ki; 'Bir kimse Birgivi'nin *İzhar* kitabını anlayarak okursa nahiv olarak ona yeter! Sarftan da *Şerhu'l-Mufassal*'ı okursa yeter! Başka kitaplara ihtiyaç duymaz!' İşte geçen asırda en güçlü bir Tefsir kitabını yazmış olan ve Arapça'yı Türkiye'de öğrendiğini övünerek ifade eden kudretli bir ilim adamının *İzhârü'l-esrâr* kitabı hakkındaki şehâdeti böyledir. Elmalılı Hamdi Efendi böyle söyledikten sonra, sarfa-nahve ihtiyaç var mı, yok mu veya ne ölçüde var? Varın siz kıyas edin...

Bizlerde *İzhar* okurken hocamız bize dağıttığı nüshalara Elmalılı Hamdi Efendi'nin bahsettiğiniz sözünü yazdırırdı. Okuduktan sonra anladık ki gerçekten güzel bir tespit...

Evet, rahmetlik Mahmut Bayram hocanın ifadesiyle *İzhar*, ders okutan hocanın elindeki notlar gibidir, çok muhtasardır; onları açıklayıp anlatmak ise işini çok iyi bilmesi gereken hocaya düşer. Sağlam bir nahiv bilgisi vazgeçilmez bir husus; dilin pratiğini yapmak ve günlük hayata aktarmak ise gereklidir. Merhum Prof. Dr. Rûhî Özcan'ın da Elmalı'ninkine benzer bir şehâdette bulunduğunu arkadaşımız Prof. Dr. Faruk Beşer'den bir kaç kere dinledim. Ben burada -genç ilim erbâbına ders/ibret olur düşüncesiyle- kaydetmek isterim ki, İbrahim Elmalılı'nın bu rivâyetinin önemli olduğunu, hocadan bunu yazılı bir belge halinde almamın daha doğru olacağını Malezya'da iken (1993-1995) düşünmüştüm. Ama o zaman da iş işten geçmişti. Çünkü İbrahim Efendi'nin vefat etmiş olduğunu öğrenmiştim. Böylece "*el-ilmu saydun ve'l-kitâbetu kaydun*" (ilim bir avdır, yazı ise onun bağıdır) hikmeti tecelli etmişti. Onun için gençlere, ilim yolcularına, araştırmacılara tavsiyem, «Bor'un pazarı geçmeden» işinizi görün; «pınar akıyorken testinizi doldurun!»

Sözün özü, günümüzde Arap Dili ve Belâgatini çok iyi öğrenenlere dilin inceliklerini sağlamca anlayan ve onları günlük hayatta da kullanabilen, okuyan, yazanlara ilmî yollar açık olduğu gibi ticâret

başta olmak üzere birçok alanın da yolları açıktır; iş imkanları çoktur.

Bir İlahiyat öğrencisinin mezun olmadan önce bu alana dair kesinlikle okumasını dü- şündüğünüz bir Türkçe eserler listesi verebi- lir misiniz?

Şu liste verilebilir:

- Abdülkâhir el-Cürcânî, *Delâilü'l-İcâz Söz Dizimi ve Anlambilim* (çeviri: Osman Güman), Litera Yayıncılık.
- Ahmet Turan Arslan, *İmam Birgivi Hayatı, Eserleri ve Arapça Tedrisâtındaki Yeri*, Seha Neşriyat.
- Ali Bulut, *Belagat Meânî, Beyân, Bedî'*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfi Yayınları.
- Arif Erkan, *Açıklamalı Emsile Bina Maksut Metin ve Tercümesi*, Sağlam Yayınevi.
- Bekir Topaloğlu-Hayrettin Karaman, *Arapça-Türkçe Yeni Kamus*.
- Büyükçekme Nâibi Mehmed Tevfik, *İzhar ve Kâfiye Tercemesi*, (Ofset Basım).
- Hasan Akdağ, *Arap Dili ve Edatlar*, Tekin Kitabevi.
- Hayrettin Karaman, Bekir Topaloğlu, *Arapça Dilbil- gisi Sarf-Nahiv*.
- Hulusi Kılıç, *Sarf Arapça Dilbilgisi*, Seyda Kitabevi.
- Hüseyin Günday, Şener Şahin, *Arapça Dilbilgisi Sarf Bilgisi- Modern Anlatım Dili Tablolarla Destekli*, Alfa Yayınları.
- Hüseyin Günday, Şener Şahin, İsmail Güler, *Arapça Dilbilgisi-Nahiv Bilgisi*, Alfa Yayıncılık.
- Hüseyin Yazıcı, *Örnekleriyle Arapçada Bağlaçlar*, Dağarcık Yayınevi.

19 İslami İlimler Rehberi

- İlyas Karşlı, *Türkçe-Arapça Sözlük*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- M. Sadi Çöğenli, *Ayet ve Hadis Örneklili Arapça Belagat*.
- M. Sadi Çöğenli, *İzhar ve Tercümesi*, (Hafız Yanık ile).
- M. Sadi Çöğenli, M. Sadi Çöğenli, *Avamili Curcâni, Avamili Birgivi ve Tercümeleri*, (Nevzat Yanık, Kenan Demirayak, Mustafa Kılıçlı ile).
- Mehmet Maksutoğlu, *Arapça Dilbilgisi*, Ensar Neşriyat.
- Mehmet Maksutoğlu, *Arapça Okuma Kitabı*, Ensar Neşriyat.
- Mehmet Maksutoğlu, *Arapçayı Öğreten Kitap*, Ensar Neşriyat.
- Mehmet Ümitli, *Arapça YDS Kılavuzu*, Yedi Beyza Yayınları.
- Mehmet Zihni Efendi, *El-Muktedab*, (Ofset), Marifet Yayınları.
- Mehmet Zihni Efendi, *el-Müntehab*, (Ofset), Marifet Yayınları.
- Mustafa Meral Çörtü, *Sarf-Nahiv Edatlar*, M.Ü. İlahiyat Yayınları Vakfı.
- Nasrullah Hacımuftüoğlu, *Kur'an'ın Belagatı ve İ'câzı Üzerine*, Ekev.
- Osman Şahin, *Türkçe'den Arapça'ya Çeviri Teknikleri-Basit ve Bileşik Cümle*, Ensar Neşriyat.
- Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları.
- Tacettin Uzun, *Arapça Sarf ve Nahiv Terimleri Sözlüğü*, Kitap Dünyası Yayınları.
- Zeynep Atay, *Arapça Dilbilgisi Nahiv-Avamil İzhar Tercümeli-Misal-Araştırma-Uygulama İlaveli*, Yasin Yayinevi.

Son olarak Arap Dili ve Belâgati alanında akademik çalışma düşünenler veya bu alana karşı özel ilgisi olanlar için uzun bir Türkçe ileri okuma listesi istirham ediyoruz.

Tekrar şöyle bir liste verebiliriz:

- Abdullah Kızılcık, *Uygulamalı Arapça Dilbilgisi Sarf*, Ravza Yayınları.
- Abdülkâhir el-Cürcânî, *Delâilü'l-İcâz Söz Dizimi ve Anlambilim* (çeviri: Osman Güman), Litera Yayıncılık.
- Ahmet Turan Arslan, *İmam Birgivî Hayatı, Eserleri ve Arapça Tedrisâtındaki Yeri*, Seha Neşriyat.
 - ❖ Ahmet Bostancı ve diğerleri., İlahiyat Önlisans Programı, Arapça I ve Arapça II, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
 - ❖ Ahmet Turan Arslan ve diğerleri, İlahiyat Önlisans Programı, Arapça III ve Arapça IV, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Arif Erkan, *Açıklamalı Emsile Bina Maksut Metin ve Tercümesi*, Sağlam Yayınevi.
- Aytaç Aydın, *Tedrici Arapça Dilbilgisi-Nahiv*, Burç Yayınevi.
- Bekir Sırmabıyıkoglu, *Açıklamalı Kavaid-i İrab Tercüme ve İzahı-Kelime Manalı-İbn-i Hişam el-Ensarî*, Yasin Yayınevi.
- Bekir Topaloğlu-Hayrettin Karaman, *Arapça-Türkçe Yeni Kamus*.
- Büyükkökme Nâibi Mehmed Tevfik, *İzharve Kâfiye Tercemesi*.
- Candemir Doğan, *Arapça Öğrenim ve Öğretim Kılavuzu*, Ensar Neşriyat.
- Cüneyt Eren, M. Vecih Uzunoğlu, *Arap Edebiyatında Edebî Sanatlar Belâgat*, Sütun Yayınları.
- Eyüp Kipritçi, *Arapça Yazı Defteri-Yeni Başlayanlar İçin*, Burç Yayınevi.

21 İslami İlimler Rehberi

- Halil İbrahim Kaçar, *Edebî Yönden Hazif Uslûbu (Eksiltili İfadeler)*, Ocak Yayıncılık.
- Hasan Akdağ, *Arap Dili Dilbilgisi*, Tekin Kitabevi.
- Hasan Akdağ, *Arap Dili ve Edatlar*, Tekin Kitabevi.
- Hasan Akdağ, *Arap Dili ve Fiileri*, Tekin Kitabevi.
- Hasan Akdağ, *Arap Dilinde Deyimler ve Atasözleri*, Tekin Kitabevi.
- Hasan Çakır, *İşlev İtibariyle Arapça'da Cümle Yapısı*, Esra Yayınları.
- Hayrettin Karaman, Bekir Topaloğlu, *Arapça Dilbilgisi Sarf-Nahiv*, Ensar Neşriyat.
- Hulusi Kılıç, *Sarf Arapça Dilbilgisi*, Seyda Kitabevi.
- Hüseyin Günday, Şener Şahin, *Arapça Dilbilgisi Sarf Bilgisi- Modern Anlatım Dili Tablolarla Destekli*, Alfa Yayınları.
- Hüseyin Günday, Şener Şahin, İsmail Güler, *Arapça Dilbilgisi-Nahiv Bilgisi*, Alfa Yayıncılık.
- Hüseyin Yazıcı, *Örnekleriyle Arapçada Bağlaçlar*, Dağarcık Yayınevi.
- İlyas Karşlı, *Türkçe-Arapça Sözlük*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- M. Sadi Çöğenli, *Alaka ve Tercümesi*, (Hafız Yanık, Selami Bakırcı ile).
- M. Sadi Çöğenli, *Arap Edebiyatında Kaynaklar*, Atatürk Üniversitesi Fen-Ed.Fak.Yayını.
- M. Sadi Çöğenli, *Arapça Edatlar ve Deyimler Sözlüğü*, Mustafa Kılıçlı, Yakup Şafak ile birlikte, Atatürk Üniversitesi Fen-Ed.Fak. Yayını.
- M. Sadi Çöğenli, *Arapça Fiil Çekimleri ve Sarf Bilgisi*, Bakanlar Matbaacılık.
- M. Sadi Çöğenli, *Arapça Türkçe Alfabetik Sözlük*, Doç. Dr. Selami Bakırcı ile ortak, Eren Ofset.
- M. Sadi Çöğenli, *Arapça-Türkçe İktisat ve Ticaret Sözlüğü*, Atatürk Üniversitesi Fen-Ed.Fak. Yayını.
- M. Sadi Çöğenli, *Ayet ve Hadis Örnekli Arapça Dilbilgisi*, Sarf. İstanbul Cantaş Yayınları.

22 İslami İlimler Rehberi

- M. Sadi Çöğenli, *Bina ve Tercümesi*, (Kenan Demirayak ile).
- M. Sadi Çöğenli, *Emsile ve Tercümesi*, (Kenan Demirayak ile).
- M. Sadi Çöğenli, *Eski Harflerle Basılmış Arapça Dilbilgisi Kitapları Katalogu*, Atatürk Üniversitesi Fen-Ed. Fak. Yayını.
- M. Sadi Çöğenli, *İsaguci ve Tercümesi*, (Nevzat Yanık ile).
- M. Sadi Çöğenli, *İzhar ve Tercümesi*, (Hafız Yanık ile).
- M. Sadi Çöğenli, *İzzi ve Tercümesi*, (Kenan Demirayak ile).
- M. Sadi Çöğenli, *Kavaidül'irap ve Tercümesi*, (Kenan Demirayak ile).
- M. Sadi Çöğenli, *Lamiyyetu'l Arab, Unvanu'l Hikem, Lamiyyetu'l Acem ve Tercümeleri*, (Nurettin ceviz ile).
- M. Sadi Çöğenli, M. Sadi Çöğenli, *Avamili Curcâni, Avamili Birgivi ve Tercümeleri*, Nevzat Yanık, (Kenan Demirayak, Mustafa Kılıçlı ile).
- M. Sadi Çöğenli, *Telhis ve Tercümesi-Kur'an'ın Eşsiz Belagati-Hatip el-Kazvinî*.
- M. Sadi Çöğenli, *Telhisü'n-Nahv*, Kenan Demirayak ile birlikte, Atatürk Üniversitesi Fen-Ed. Fak. Yayını.
- Mehmet Can, *Arapça Konuşmanın En Kolay Yolu*, Şefkat Yayıncılık.
- Mehmet Çelen, *Arapça'da Edatlar Lügat ve Filolojik İnceleme-1*, Saff Yayıncılık.
- Mehmet Maksutoğlu, *Arapça Dilbilgisi*, Ensar Neşriyat.
- Mehmet Maksutoğlu, *Arapça Okuma Kitabı*, Ensar Neşriyat.

23 İslami İlimler Rehberi

- Mehmet Maksutoğlu, *Arapça-Türkçe Öğretici Sözlük*, Ensar Neşriyat.
- Mehmet Maksutoğlu, *Arapçayı Öğreten Kitap*, Ensar Neşriyat.
- Mehmet Maksutoğlu, Cemal Muhtar, *Açıklamalı Arapça*, Ensar Neşriyat.
- Mehmet Maksutoğlu, *Kendi Kendine Pratik Arapça Konuşma Kılavuzu*, Ensar Neşriyat.
- Mehmet Maksutoğlu, Mustafa Seçkin, *Arapça Uygulamalar Kitabı*, Ensar Neşriyat.
- Mehmet Talu, Ahmet Meral, *Arapça Fiil ve İsim Çekimleri-Tasrifül e'fal*, Yasin Yayınevi.
- Mehmet Talu, *Arab Dili ve Edebiyatı 2. ve 3. Cilt Sarf ve Nahiv İlmi*, Tereke Yayınevi.
- Mehmet Talu, *Arap Dili ve Edebiyatı-1 Sarf ve Nahve Giriş*, Tereke Yayınevi.
- Mehmet Türk, *Sarf ve Nahiv-Arapça Dilbilgisi*, Hüner Yayınevi.
- Mehmet Ümitli, *Arapça YDS Kılavuzu*, Yedi Beyza Yayınları.
- Mehmet Zihni Efendi, *el-Kavlu'l-Ceyyid fî Şerhi Ebyâti't-Telhîs ve Şerhayhi ve Hâşiyeti's-Seyyid*.
- Mehmet Zihni Efendi, *El-Muktedab*, (Ofset), Marifet Yayınları.
- Mehmet Zihni Efendi, *el-Müntehab*, (Ofset), Marifet Yayınları.
- Mehmet Zihni Efendi, *Feyz-i Yezdân Lasîde-i Lâmiyye Tercümesi*, (Hazırlayan: Ahmet Turan Arslan), M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Mikail Adıgüzel, *İzzi Mefhumu ve İllaller*, Yasin Yayınevi.
- Muhammet Ali Can, Tuba Öztürk, *Yeni Başlayanlar İçin Arapça Fiil Çekimleri*, Cantaş Yayınları/Arapça Öğretim Kitapları Dizisi.

24 İslami İlimler Rehberi

- Musa Yıldız, Erkan Avşar, *Arapça Yazma ve Okumaya Giriş*, Elif Yayınları.
- Musa Yıldız, Erkan Avşar, *Türkçe Çevirileriyle Arap- ça Seçme Hikâyeler*, Elif Yayınları.
- Mustafa Meral Çörtü, *Arapça Cümle Kuruluşu ve Tercüme Tekniği, Harf-i Cerler, Atıf Harfleri, Edatlar, İrab*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Mustafa Meral Çörtü, *Arapça Dilbilgisi Nahiv*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Mustafa Meral Çörtü, *Sarf-Nahiv Edatlar*, M.Ü. İlahiyat Yayınları Vakfı.
- Necla Yasdıman, *Adım Adım Kur'an Dili-Arapça'yı Kendi Kendimize de Öğrenebiliriz*, Cemre Kitap Yayın Dağıtım.
- Nusrettin Bolelli, *Arapça Dilbilgisi Nahiv, Sarf ve Tercimleri*, Yasin Yayınevi.
- Nusrettin Bolelli, *Belağat Beyân-Meânî-Bedi' İlimleri Arap Edebiyatı*, İFAV, İstanbul, 2001.
- Oktay Yılmaz, *Arapça Dilbilgisi*, Ravza Yayınları, İstanbul, 2014.
- Osman Şahin, *Türkçe'den Arapça'ya Çeviri Teknikleri-Basit ve Bileşik Cümle*, Ensar Neşriyat.
- R. Akbal, *İzahul İzhar-Kelime Manalı*, Yasin Yayınevi.
- R. Akbal, *Miftahul Ulum, Emsile, Bina, Maksut Tercümesi*, Yasin Yayınevi.
- Rıfat Oral, *Arapça Çalışma Kitabı-İmla Kuralları-İlletli Fiil Çekimleri-Edatlar ve Cümle Kalıpları*, Tekin Kitabevi.
- Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları.
- Seyyid Efendizâde Ali Şuhûdî, *Sualli-Cevaplı/İzhar Tercemesi Rehber-i İmtihan*, (Ofset Baskı), İstanbul, el-Mektebetü'l Hanefiyye.
- Şamlı Mustafa Efendi, *Bedâiu'l-İzhar*, (İzhar Terceme ve izâhı).

25 İslami İlimler Rehberi

- Şener Şahin, Hüseyin Günday, *Çözümlü Sarf Bilgisi*, Emin Yayınları.
- Şerafettin Demirkaya, *Sarf-Nahiv Kaideleri*, Tekin Kitabevi.
- Tacettin Uzun, *Arapça Konuşmak İstiyorum*, Serhat Kitabevi.
- Tacettin Uzun, *Arapça Sarf Bilgileri*, Kitap Dünyası Yayınları.
- Tacettin Uzun, *Arapça Sarf ve Nahiv Terimleri Sözlüğü*, Kitap Dünyası Yayınları.
- Tacettin Uzun, *Tercüme Sanatı ve Arapça'dan Türkçe'ye Nasıl Tercüme Yapılır?*, Uysal Kitabevi.
- Yakup Kabalak, *Maksut İlalleri ve İlal Kaideleri*, Yasin Yayınevi.
- Yaşar Acat, *Yabancılar için Arap Dili Belagatı*, Kitabı Yayınevi.
- Zeki Çolak, *Nahiv Dersleri Kitabı*.
- Zeki Hasanoğlu, *Arapça Konuşma Kılavuzu-Sözlük İlaveli Pratik*, Sis Yayıncılık.
- Zeynep Atay, *Arapça Dilbilgisi Nahiv-Avamil-İzhar Tercümeli-Misal-Araştırma-Uygulama İlaveli*, Yasin Yayınevi.

Hocam vakit ayırdığınız için teşekkür ederiz...